

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ: АУДИТ І ІННОВАЦІЇ В УДОСКОНАЛЕННІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

RESEARCH METHODOLOGY IN ENTERPRISES, AUDIT AND INNOVATIONS TO IMPROVE ENTERPRISE MANAGEMENT

УДК 001.89(075.8). 001.891.3. 657. 330.341.1
<https://doi.org/10.32843/bses.65-18>

Немченко В.В.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри обліку та аудиту
Одеська національна академія
харчових технологій

Мельник Ю.М.

д.е.н., професор кафедри
обліку та аудиту
Одеська національна академія
харчових технологій

Немченко Г.В.

доктор філософії
кафедри управління бізнесом
Одеська національна академія
харчових технологій

Nemchenko Valerii

Odessa National Academy
of Food Technologies

Melnyk Yuri

Odessa National Academy
of Food Technologies

Nemchenko Hanna

Odessa National Academy
of Food Technologies

У статті розглянуто методологію наукових досліджень на підприємствах, головний акцент надано саме питанню аудиту й інновацій у вдосконаленні управління підприємствами. Так, нині світ знаходиться у кризовому стані в економіці через вірус COVID-19. Однак для того щоб скоріше вийти із цього стану, необхідні відповідні заходи. Вищі приділяють особливу увагу дослідженням, які дають нові знання, допомагають у вирішенні проблем, прийнятті рішень, відкритті, винаходах, вирішенні конфліктів. Без «теорії», відповідних наукових досліджень неможлива практика, про що доводить стаття. Так, вагомим чинником, який визначає успішну діяльність, є аудит. Його відсутність спричинює кризовий стан на підприємстві, який може призвести до банкрутства. Тому в наукових дослідженнях варто приділити питанню аудита достатню увагу. Більше того, інновації сприяють розвитку підприємств. Але впроваджувати їх без відповідних наукових і фінансових досліджень немає сенсу: інновації мають бути актуальними для підприємства, приносяти прибуток після їх впровадження, а також стимулюватися державою.

Ключові слова: методологія наукових досліджень у вищих навчальних закладах, аудит, інновації, управління підприємствами, медична експертиза харчової продукції, економіка країни.

В статье рассматривается методология научных исследований на предприятиях,

главный акцент сделан на вопросах аудита и инноваций в совершенствовании управления предприятиями. Так, в настоящее время мир находится в кризисном состоянии в экономике из-за вируса COVID-19. Однако для того чтобы скорее выйти из этого состояния, необходимы соответствующие меры. Высшие учебные заведения уделяют внимание исследованиям, которые дают новые знания, помогают в решении проблем, принятии решений, открытиях, изобретениях, разрешении конфликтов. Без «теории», соответствующих научных исследований невозможна практика, что доказывает статья. Так, весомым фактором, определяющим успешную деятельность, является аудит. Его отсутствие вызывает кризисное состояние предприятия, что может привести к банкротству. Поэтому в научных исследованиях следует уделить вопросу аудита достаточное внимание. Более того, инновации способствуют развитию предприятий. Но внедрять их без соответствующих научных и финансовых исследований не имеет смысла: инновации должны быть актуальными для предприятия, приносить прибыль после их внедрения, а также стимулироваться государством.

Ключевые слова: методология научных исследований в высших учебных заведениях, аудит, инновации, управление предприятиями, медицинская экспертиза пищевой продукции, экономика страны.

The article considers the methodology of scientific research at enterprises, the main emphasis is placed on the issue of audit and innovation in improving enterprise management. Yes, today the world is in crisis in the economy due to the COVID-19 virus. However, appropriate measures are needed to get out of this situation as soon as possible. Universities pay special attention to research that provides new knowledge, helps in solving problems, decision-making, discovery, invention, conflict resolution. Without "theory", appropriate research, practice is impossible, as the article proves. Yes, an important factor that determines the success of the audit is the audit. Its absence causes a crisis in the company, which can lead to bankruptcy. Therefore, sufficient attention should be paid to the issue of audit in scientific research. Moreover, innovations contribute to the development of enterprises. However, it does not make sense to implement them without appropriate scientific and financial research - innovations must be relevant to the company, make a profit after their implementation, as well as stimulated by the state. However, it is equally important to take into account innovation, environmental friendliness and profitability. Food quality management depends not only on the company that produces them, processing technology, suppliers of raw materials (agriculture), but also on medical standards, recommendations, marketing, consumer market research, their features. Production in the world is becoming human-oriented, so it changes the guidelines, management not only in the enterprise but also in the regions and society. It is no coincidence that in international practice more and more often to determine the quality of life in the country instead of GDP use the happiness index, which includes along with the level of income and life expectancy. There is a need to "supplement" medical expertise with economic and environmental ones. We are talking about the "birth" of a new medical, economic and environmental examination of food products (MEEEFP). The higher the quality of food, the higher its competitiveness, better management in a saturated market, the quality of the environment and the quality of labor reproduction, increase life expectancy, GDP of the region and the country. This quality can be achieved only with the help of innovative technologies.

Key words: methodology of scientific research in higher educational institutions, audit, innovation, enterprise management, medical examination of food products, the country's economy.

Постановка проблеми. Дослідження є важливою діяльністю у бізнесі та науковому співтоваристві, а також у всіх навчальних дисциплінах. У вищих навчальних закладах приділяють особливу увагу дослідженням, які дають нові знання, допомагають у вирішенні проблем, прийнятті рішень, відкриттях, винаходах, вирішенні конфліктів. Уміння проводити обґрунтовані дослідження готує студентів до подальшого професійного

життя і, безумовно, поліпшує процес навчання. Але дослідження – це набагато більше, ніж просто пошук, вивчення та звітування про результати. Добре перевірений «науковий метод» передбачає конкретний формат дослідження, в якому розглядається тематична сфера, виявляється проблема, формуються питання дослідження та оцінюється гіпотетична відповідь [1]. Особливо це стосується харчової галузі, управління харчовими підприєм-

ствами, які не просто мають на меті отримувати прибуток, а й відіграють соціально відповідальну роль – продовольча безпека країни. Саме тому актуальними є вдосконалення аудиту на підприємствах, упровадження інновацій і гармонійне поєднання діяльності з навколишнім середовищем. Усе це має бути основою у наукових пошуках учених, фахівців, держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням методології наукових досліджень, у тому числі й на агропідприємствах, займалися такі вчені, як Ю.Ю. Колесниченко, В.Г. Андрійчук, М.Т. Білуха, О.В. Крушельницька та ін. Так, питання інновацій на харчових підприємствах порушені у дослідженнях Г.В. Немченко, К.С. Колеснікова, В.А. Бондар, М.П. Сичевського, Г. Поченцова. Аудит в Україні бере свій початок із 1991 р., після набуття незалежності, офіційне визнання обов'язкового аудиту відбулося у 1993 р. з прийняттям Закону України «Про аудиторську діяльність». Це питання розглядається у наукових статтях В.В. Немченко, В.П. Хомутенко та ін.

Оскільки тема досить актуальна, можливі подальші дослідження, які можуть зробити позитивний внесок у розвиток науки й економіки у цілому.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути методологію наукових досліджень на підприємствах, головний акцент надати питанням аудиту й інновацій у вдосконаленні управління підприємствами; запропонувати можливі варіанти, які допоможуть удосконалити роботу харчових підприємств, а також сприятимуть виходу економіки з кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Через економічну кризу у світі у 2020–2021 рр., яка спричинена коронавірусом, у всіх країнах, у тому числі і в Україні, зменшився ВВП.

Так, прискорений розвиток національної економіки, підвищення її конкурентоспроможності неможливі без новітніх досягнень науки. Для того щоб розробити механізм виходу економіки з кризового стану, логічно провести наукові дослідження, які включатимуть як пошук недоліків, так і варіанти виходу і перспективи подальшого розвитку. Держава має концентруватися на науково-дослідних закладах, розвивати і підтримувати вітчизняну науку [2].

Між теорією і практикою завжди має бути тісний зв'язок. Теоретичні розробки тоді набувають завершеності, коли вони перевіряються практикою, бо саме на практиці вони підтверджуються або спростовуються, або набувають додаткового імпульсу для вдосконалення. З іншого боку, практика як особлива сфера людської діяльності не може набути подальшого розвитку без передової теорії. Без неї її очікують стагнація і рутинність з усіма негативними наслідками для людства [3].

Основними закономірностями розвитку науки є її кумулятивний характер накопичення і систематизації знань; підпорядкованість розвитку закону переходу кількісних змін у якісні; єдність притаманних їй двох процесів: диференціації та інтеграції, системності розвитку.

Головна суперечність розвитку науки полягає у надзвичайно швидкому збільшенні наукової інформації за одночасного зростання її складності, що нерідко призводить до перевищення можливостей сприйняття такого її масиву людиною.

Формою розвитку науки є наукові дослідження, яким мають бути притаманні такі риси, як об'єктивність, відтворюваність, доказовість і точність.

Наукові дослідження за своїми цілями і завданнями, складністю і значущістю надто різноманітні. За цими критеріями їх класифікують на фундаментальні і прикладні. Вони мають забезпечувати приріст нових знань як необхідної умови розвитку науки.

Кожне наукове дослідження повинне мати свої об'єкт, предмет і результат. Об'єктом дослідження є процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і вибране для вивчення. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта і має дати відповідь на запитання: який аспект об'єкта дослідження й у якому ракурсі має вивчатися і чому?

Результатом фундаментальних наукових досліджень є нові закони, закономірності матеріального і нематеріального світу, нові теорії і теоретичні концепції, категорії і поняття, нові методи дослідження, відкриття невідомих раніше явищ і властивостей матерії. Результатом прикладних наукових досліджень є нові знання, призначені для створення або вдосконалення існуючих матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій. Стосовно аграрного сектору економіки це нові або істотно вдосконалені технології, машини, обладнання, нові сорти і гібриди рослин, породи тварин тощо, а в економіці – нові способи організації виробництва, його планування і прогнозування, рекомендації, методи і методичні підходи до розв'язання економічних проблем тощо [2].

Серед наукових досліджень актуальним постає питання напряму виходу з кризи в умовах пандемії. Так, нині особливе значення мають саме наукові дослідження, які зможуть спонукати бізнес до виходу з кризи. Безумовно, для якісних наукових досліджень необхідна підтримка держави. Будь-які дослідження мають спільне: якісні дослідження потребують залучення спеціальних знань, фахівців, обладнання, фінансових коштів тощо, тому існують пріоритетні галузі економіки, які першочергово розвиваються. На нашу думку, підтримка державою харчових підприємств, які є рушійним джерелом у забезпеченні продовольчої безпеки

країни, є, безумовно, важливою і має постійно вдосконалюватися.

Погоджуємося, що повинна підтримуватися саме екологічна, якісна, інноваційна продукція, особливо харчова. Дуже важливий контроль на кожному етапі управління [4].

Так, процес управління будь-яким підприємством складається з таких функціонально-логічних стадій: управлінського рішення, контролю і перевірки виконання, оцінки результатів. Отже, контроль є необхідною самостійною функцією управління. Для того щоб успішно управляти, той, хто керує, повинен знати результати свого управлінського впливу на об'єкти управління. Контроль дає змогу добувати оперативну інформацію, яка об'єктивно відтворює стан справ на підконтрольних об'єктах, їхня діяльність повинна відповідати затвердженій соціальній програмі; виявити недоліки в прийнятих рішеннях, в організації виконання, способах і засобах їх реалізації; вивчити ділові якості працівників.

Неможливо не погодитися, що контроль і аудит на підприємстві необхідний:

- для власника підприємства, який зацікавлений в отриманні максимального прибутку (оскільки метою будь-якого підприємства є прибуток);
- для держави, яка слідкує за виконанням підприємством своїх зобов'язань перед нею, за впливом діяльності підприємства на економіку (особливо харчових підприємств, які виконують функцію і продовольчої безпеки);
- для контрагентів (партнерів, інвесторів) та окремих осіб (персоналу підприємства акціонерів), які мають свої інтереси в результатах фінансово-господарської діяльності підприємства.

Саме тому так важливо приділяти увагу в наукових дослідженнях контролю, який виступає системою спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта управління прийнятним управлінським рішенням, установлення результатів управлінського впливу на керований об'єкт, виявлення відхилень, допущених у ході виконання цих рішень, та усунення негативних явищ.

У процесі контролю виявляють не лише недоліки, а й позитивні боки діяльності. Так, більшість науковців висвітлює власні дослідження у відповідних наукових статтях, завдяки чому розвивається наука, громадськість може використовувати ці надбання для власних потреб, власне, реалізується мобілізуюча функція контролю [5].

Аудит та внутрішній контроль мають велике значення, як і фінансовий, державний і управлінський облік. Ці наукові галузі походять із галузей бухгалтерського обліку й є результатом розвитку ринків, зокрема збільшення потреб у стандартизації та контролі. Теми впровадження процедур внутрішнього контролю, категоризація ризиків та

виявлення ризиків слідували тій самій тенденції, що спостерігалася у дослідженнях чистого управлінського обліку. Технічний підхід (експериментальний, дослідницький або пояснювальний) традиційно є найбільш уживаним методом в обох випадках. Особливого значення набуває це на підприємствах харчової промисловості (контроль над якістю продукції, вмістом шкідливих домішок, технологіями).

Проекти управління та їх ефективність, як правило, пов'язані з такими темами, як розроблення та впровадження систем управління, аналіз залишкового доходу, ціноутворення, бюджетування капіталу та ін.

У глобалізованих економіках аналіз результатів діяльності є основою для створення вартості та досягнення стратегічного та фінансового позиціонування. Таким чином, експериментальний та інтерпретаційний підхід до вивчення конкретних ситуацій постає як основний метод дослідження, який найкраще відповідає теоретичним структурам та практичному погляду, що вимагається організаціями. Аналізовані соціальні практики вимагають динамічної взаємодії між дослідниками та керівниками організацій. Це означає, що здебільшого дослідник стає динамічним учасником проектування та реалізації цієї концептуальної основи. Окрім того, цей тип досліджень дає змогу досліднику інтерпретувати та критикувати соціальні практики та аналізувати відповідність результатів цілям та завданням створення цінності.

У науковій галузі фінансового обліку та аудиту основні теми, розроблені в їх академічних проєктах, описуються так:

- гармонізація міжнародних та національних стандартів;
 - розкриття та розповсюдження інформації серед зацікавлених сторін;
 - еволюція та тенденції теорії бухгалтерського обліку;
 - об'єднання бізнесу та наукових закладів;
 - практика трансфертного ціноутворення;
 - ідентифікація або впровадження систем внутрішнього контролю;
 - гармонізація державного обліку;
 - практика корпоративного управління;
 - сприйняття та практика аудиторів.
- Пов'язуючи управлінський облік та управлінський контроль, більшість, як правило, пов'язує теорію та практику через більш прикладні проєкти з таких тем:
- вимірювання запасів;
 - впровадження систем управління та аналіз ефективності;
 - практики обліку витрат;
 - управління запасами;
 - поширення інформації серед внутрішніх зацікавлених сторін [6].

Усе це використовується дослідниками, консультантами, аудиторамі для того, щоб виявити певні проблеми і надати можливі варіанти вдосконалення.

Однак не менш важливим є й урахування інноваційності, екологічності і прибутковості від діяльності. Управління якістю харчових продуктів залежить не тільки від підприємства, яке їх виробляє, технології переробки, від постачальників сировини (сільського господарства), а й від медичних нормативів, рекомендацій, маркетингу, досліджень ринку споживачів, їх особливостей.

Виробництво у світі стає орієнтованим на людину, тому змінює орієнтири, менеджмент не тільки на підприємстві, а й у регіонах та суспільстві. Не випадково у міжнародній практиці все частіше для визначення якості життя в країні замість ВВП використовують індекс щастя, який включає разом із рівнем доходу ще й тривалість життя. Виникає потреба медичну експертизу «доповнювати» економіко-екологічною. Йдеться про «народження» нової медико-економіко-екологічної експертизи харчових продуктів (МЕЕЕХП). Чим вище буде якість харчової продукції, тим вище буде її конкурентоздатність, краще менеджмент в умовах насиченого ринку, якість навколишнього середовища та якість відтворення робочої сили, збільшиться тривалість життя, ВВП регіону та країни. Досягти ж такої якості можна лише за допомогою інноваційних технологій.

Таким чином, під час виробництва харчових продуктів важливо не те, наскільки вони вигідні, прибуткові для підприємства (економічна експертиза або бізнес-план), а й наскільки екологічно безпечні для даного регіону (екологічна експертиза) і безпечні для здоров'я конкретної людини (медична експертиза). Людина стає метою й основним фактором виробництва. Саме виробництво стає безпосередньо суспільним, неринковим, розрахованим на конкретного споживача, що вимагає використання ринкових та неринкових важелів управління економікою (планування, прогнозування та ін.). Слід визначити, що поки не всі харчові підприємства розвинутих країн і з перехідною економікою до ринку готові випускати продукцію для індивідуального споживача. Допоможе вирішити цю проблему Інтернет-маркетинг, який здатен побудувати «особисті відносини» з кожним покупцем, споживачем (індивідуальний підхід), покращуючи якість харчового продукту й обслуговування. Знаючи, які товари користуються попитом, продавець, а разом і виробник, зможуть сформувати індивідуальну пропозицію для кожного споживача харчових продуктів. Безумовно, розробити програмне забезпечення для кожного споживача харчових продуктів складніше, ніж для нехарчових, тому що необхідне ще «втручання» лікарів.

Ось чому так важливо у наукових дослідженнях приділяти увагу інноваційним здобуткам і впрова-

джувати їх не тільки у результати праць (статті тощо), а й на практиці. Так, за допомогою блокчейну від IBM Food Trust відомі мережі Walmart, Carrefour, Wakefern Food почали використовувати дешеві сенсори, змінюючи колір під впливом газу, який утворюється від зіпсованого продукту. Це дасть змогу споживачам отримувати більш якісну продукцію, підприємцям – отримувати прибутки і виконувати соціальну роль, а також здійснювати контроль [7].

Усе це вимагає пошуку нових науково-методичних варіантів, технологій, управління, у тому числі Інтернет-технологій, маркетингу, менеджменту, аудиту, які дадуть змогу підвищити якість продуктів, у тому числі харчових. Це сприятиме розвитку науки й удосконаленню практичної діяльності підприємців, науковців.

Висновки з проведеного дослідження. За результатом статті розглянуто методологію наукових досліджень на підприємствах, головний акцент зроблено на питаннях аудиту й інновацій у вдосконаленні управління підприємствами.

Неможливо виокремлювати науку і практику, для ефективного розвитку має бути тісне їх поєднання. У тому числі необхідні певні заходи з боку держави щодо стимулювання та створення механізму об'єднання науки і практики.

Дослідження мають бути науковими, із відповідною проблематикою, новизною і варіантами вирішення питання. Це є важливим складником діяльності у бізнесі та науковому співтоваристві, а також у всіх навчальних дисциплінах. У вищих навчальних закладах приділяють особливу увагу дослідженням, які дають нові знання, допомагають у вирішенні проблем, прийнятті рішень, відкритті, винаході, вирішенні конфліктів. Уміння проводити обґрунтовані дослідження готує студентів до подальшого професійного життя і, безумовно, поліпшує процес навчання.

Без зовнішнього і внутрішнього аудиту неможливо провести якісне дослідження, він дає змогу бачити проблему в цілому. У процесі контролю виявляють не тільки недоліки, а й позитивні боки діяльності. Так, більшість науковців висвітлює власні дослідження у відповідних наукових статтях, завдяки чому розвивається наука, громадськість може використовувати ці надбання для власних потреб, власне, реалізується мобілізуюча функція контролю.

Виникає потреба медичну експертизу «доповнювати» економіко-екологічною. Йдеться про «народження» нової медико-економіко-екологічної експертизи харчових продуктів (МЕЕЕХП). Чим вище буде якість харчової продукції, тим вище буде її конкурентоздатність, краще менеджмент в умовах насиченого ринку, якість навколишнього середовища та якість відтворення робочої сили, збільшиться тривалість життя, ВВП регіону та кра-

їни. Досягти же такої якості можна лише за допомогою інноваційних технологій.

Таким чином, під час виробництва харчових продуктів важливо не те, наскільки вони вигідні, прибуткові для підприємства (економічна експертиза або бізнес-план), а й наскільки екологічно безпечні для даного регіону (екологічна експертиза) і безпечні для здоров'я конкретної людини (медична експертиза). Людина стає метою й основним фактором виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Melvin J Anderson. The Scientific Research Method as a Learning Tool in Higher Education. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/217151673.pdf> (дата звернення 20.03.2021).
2. Колесниченко Ю.Ю., Андрійчук В.Г. Основи наукових досліджень в агробізнесі : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2018.
3. Андрійчук В.Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 87–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_7_14.
4. Немченко Г.В., Колеснікова К.С., Бондар В.А. Проблеми управління підприємствами в умовах світової кризи. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 2(22). С. 107–114.
5. Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту : підручник / за ред. проф. В.В. Немченко, О.Ю. Редько. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 540 с.
6. Ilídio Tomás Lopes. Research methods and methodology towards knowledge creation in accounting. DOI: 10.1016/j.cya.2015.08.006.

7. IBM Food Trust. URL: https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BA%D1%82:IBM_Food_Trust (дата звернення: 09.04.2021).

REFERENCES:

1. Melvin J. Anderson. The Scientific Research Method as a Learning Tool in Higher Education. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/217151673.pdf> (accessed 20 March 2021).
2. Kolesnichenko Y., Andriychuk V. (2018) *Osnovy naukovykh doslidzhen v ahrobiznesi* [Fundamentals of scientific research in agribusiness]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
3. Andriychuk V. (2016) *Sutnisnyi aspekt metodologii naukovykh doslidzhen* [The essential aspect of research methodology]. *Economics of agro-industrial complex*, no. 7, pp. 87–94. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_7_14
4. Nemchenko H.V., Kolesnikova K.S., Bondar V.A. (2020) *Problemy upravlinnia pidpriemstvamy v umovakh svitovoi kryzy* [Problems of enterprise management in the global crisis]. *Economic Journal of Lesia Ukrainka East European National University*, no. 2 (22), pp. 107–114.
5. Nemchenko V.V., Redko O. (2012) *Osnovy derzhavnoho, nezalezhnogo profesiinoho ta vnutrishnoho audytu* [Fundamentals of state, independent professional and internal audit]. Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian)
6. Ilídio Tomás Lopes. *Research methods and methodology towards knowledge creation in accounting*. Available at: DOI:10.1016/j.cya.2015.08.006
7. IBM Food Trust. Available at: https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BA%D1%82:IBM_Food_Trust (accessed 09 April 2021).